

Prefinale auteursversie van

Verboord, M. en S. Janssen (2008). Informatie uitwisseling in het huidige Nederlandse en Vlaamse literaire veld. Mediagebruik en gelezen boeken door literaire lezers en bemiddelaars. In R. Grüttemeier & J. Oosterholt (red.). *Eén of twee Nederlandse literaturen? Contacten tussen de Nederlandse en Vlaamse Literatuur sinds 1830*. Leuven: Uitgeverij Peeters, pp. 307-321.

Informatie uitwisseling in het huidige Nederlandse en Vlaamse literaire veld. Mediagebruik en gelezen boeken door literaire lezers en bemiddelaars

Marc Verboord & Susanne Janssen*

In this article, we compare the Netherlands and Flanders in the extent to which book readers and mediators take note of books and media information about books from each others literary fields. For this purpose, over 1700 readers and 200 mediators were surveyed. Results show that there is little interaction: both the Dutch and the Flemish mainly focus on domestic literary products and media. The Flemish tend to consider Dutch products slightly more than the other way around. Similarly, mediators go a little more abroad than readers.

1. Inleiding

Het Nederlandse taalgebied in de Benelux wordt gescheiden door de grens tussen Nederland en Vlaanderen, maar de taal beschouwen we als een gedeeld goed. Voor de literatuur ligt dat wellicht minder eenvoudig omdat de productie hiervan niet vanzelfsprekend door iedere taalgebruiker wordt verricht. Het zijn specifieke auteurs, uitgevers en allerhande bemiddelaars die verantwoordelijk zijn voor het levend houden van de Nederlandstalige literatuur. Vanwege de beperkt omvang van deze groep, kunnen de betrokkenen worden uitgelicht. Hun herkomst ontvangt bijna vanzelf aandacht al is het alleen maar omdat de – materiële en symbolische – productie van literatuur in veel opzichten onmiskenbaar gebonden is aan landsgrenzen. Niet alleen worden boeken ergens fysiek geproduceerd, maar ook in het proces van categoriseren, signaleren, beoordelen en verspreiden van boeken doen landsgrenzen zich gelden via de diverse mediasystemen, distributiemogelijkheden en wellicht ook smaakverschillen bij het lezerspubliek.¹

Gelet op de organisatie van de productie – over inhoud, thematiek en stilistische kenmerken willen we hier geen uitspraken doen – zouden we dus kunnen spreken van twee circuits, die institutioneel sterk zijn afgebakend door de specifieke inrichting van de literaire velden. Het bestaan van dergelijke afgrenzingen laat uiteraard onverlet dat grensverkeer mogelijk is en op grond van de gedeelde taal zelfs voor de hand ligt. Een blik op bijvoorbeeld literatuurwetenschappelijke tijdschriften laat zien dat er volop uitwisseling plaats vindt tussen Nederland en Vlaanderen. Tegelijkertijd zijn er ook indicaties dat de belangstelling wellicht tanende is.² In deze bijdrage willen we één aspect van het Vlaams-Nederlandse grensverkeer onderzoeken en dat betreft het kennis nemen van (nieuwe) boeken en informatie over boeken. Meer specifiek luidt de centrale vraag:

In hoeverre nemen Nederlandse en Vlaamse boekenlezers en boekenbemiddelaars anno 2005 kennis van boeken en de media-informatie over boeken in elkaars literaire velden?

Deze vraag spitst zich toe op boekenlezers (hier beperkt tot niet-professionele lezers) en bemiddelaars in het literaire veld (zoals boekhandelaren, bibliotheekmedewerkers, recensenten), die zullen worden bekeken op hun gebruik van dagbladen, websites en de twee laatst gelezen boeken. Beide groepen zijn sterk afhankelijk van informatie bij het maken van keuzes uit het enorme en complexe aanbod van boeken.³ Uiteraard onderscheiden ‘professionele’ lezers zich in bepaalde opzichten wel van ‘gewone’ lezers in hun specifieke behoeften. Boekenbemiddelaars hebben, behalve aan informatie over wat er verschijnt, vooral behoefte aan gegevens over overheidsbeleid en ontwikkelingen in het boekenvak.⁴ Boekenlezers geven de voorkeur aan inhoudelijke informatie zoals recensies, oordelen van andere

lezers en aan overzichten van recent verschenen boeken.⁵ Wel wenden bemiddelaars en lezers zich doorgaans tot dezelfde bronnen: landelijk gedistribueerde 'kwaliteitskranten', opiniebladen en het internet vormen de kern van hun informatie zoekgedrag.

Bij de beantwoording van de onderzoeksvraag maken we gebruik van gegevens die in 2005 werden verzameld onder ruim 2000 personen in Nederland en Vlaanderen. Voordat we deze gegevens toelichten en onze analyses presenteren, geven we eerst enige achtergrond over de literaire velden in Nederland en Vlaanderen anno 2005. Immers, de mate waarin lezers over de grens heen kunnen kijken wordt mede bepaald door het beschikbare aanbod van auteurs, uitgevers, titels en media. Bovendien is het van belang vast te stellen in hoeverre de institutionele contexten mogelijk al dwarsverbanden kennen.

2. Literaire velden Nederland en Vlaanderen

Verschillen tussen de Nederlandse en Vlaamse literaire situatie lijken voor een groot deel terug te voeren op populatieverschillen: waar Nederland ongeveer 16 miljoen mensen herbergt, kent Vlaanderen 6 miljoen inwoners. Deze schaalverschillen komen vaak terug in de literaire situatie, zij het niet altijd in dezelfde gradaties.

Om te beginnen zijn in Nederland meer professionele auteurs actief dan in Vlaanderen. Hoewel de exacte aantallen moeilijk zijn vast te stellen, gaan schattingen voor de huidige situatie in Nederland uit van ruim 300 auteurs, terwijl dit aantal voor Vlaanderen eerder rond de 150 zou liggen.⁶

Ook het aantal uitgevers in Vlaanderen ligt – voor zover we kunnen concluderen uit de beschikbare gegevens – onder dat van Nederland. Belangrijk is echter dat grotere Vlaamse uitgevers als Standaard Uitgeverij, Houtekiet en Agora, net als veel Nederlandse uitgevers, zijn opgenomen binnen de drie grote Nederlandse uitgeversconcerns Weekblad Persgroep (WPG), Perscombinatie Meulenhoff (PCM) en Veen, Bosch & Keuning. Daarom zou er strikt genomen geen sprake meer zijn van een echt Vlaams literair uitgeefbeleid.⁷

Zowel in Nederland als Vlaanderen vormt de boekhandel nog altijd het belangrijkste verkoopkanaal van boeken. Boekhandelketens zijn in beide landen in opkomst, maar dit zijn doorgaans niet dezelfde organisaties. In Nederland zijn de grootste ketens Boekhandel Groep Nederland (herdoopt tot SeleXYZ), Bruna en Libris; in Vlaanderen betreft het Standaard Boekhandel, Colibro en FNAC (dat overigens ook audio(visuele) producten verkoopt). Ten aanzien van twee belangrijke alternatieve verkoopkanalen – boekenclubs en internetboekhandels – is er iets meer overlap. Nederland telt 3 boekenclubs en 8 internetboekverkopers. Vlaanderen heeft 2 boekenclubs die onderdeel zijn van een Nederlandse hoofdfirma (ECI NV), en 2 internetboekverkopers, waarvan *azur.be* zich louter op België (Vlaanderen en Wallonië) richt.

De journalistieke literaire kritiek in beide landen vertoont veel overeenkomsten, zij het dat Vlaanderen minder kranten- en tijdschriftentitels met aandacht voor boeken telt dan Nederland. Zogenaamde 'kwaliteitskranten' als *De Standaard* en *De Morgen* in Vlaanderen en *NRC Handelsblad* en *De Volkskrant* in Nederland ruimen meer plaats in voor boekbesprekingen dan 'populaire' kranten als *Het Laatste Nieuws* of *De Telegraaf*. In de tijdschriftenbranche zijn het vooral opinietijdschriften die boeken recenseren. Gedeelde titels komen hier niet voor, anders dan het algemenere segment waar bijvoorbeeld *Libelle* en *Flair* twee versies kennen. Ook wat betreft de berichtgeving over boeken op het internet kennen Nederland en Vlaanderen afzonderlijke titels. Belangrijke sites in Nederland zijn *literatuurplein.nl* en *leesplein.nl*. De meest prominente site in Vlaanderen is *boek.be*, de gelijknamige site van *Boek.be*, de organisatie die het boek en het lezen in Vlaanderen promoot.⁸ Deze site verstuurt regelmatig een elektronische nieuwsbrief (boekenbrief.be) naar meer dan 10.000 abonnees. Op een dergelijke centrale positie in de digitale informatievoorziening over boeken kan in Nederland geen enkele site aanspraak maken.

Tot slot is de vraag hoeveel lezers er zijn in Nederland en Vlaanderen. Voor Nederland laten cijfers van het Sociaal en Cultureel Planbureau zien dat onder mensen van 12 jaar en ouder het percentage boekenlezers in 2000 ongeveer 31% van de bevolking was. Omdat dit aandeel al sinds de jaren zeventig dalende is, zal het momenteel wellicht iets lager liggen. Voor Vlaanderen zijn er geen goede cijfers beschikbaar. Uit een vergelijking tussen Nederland en België als geheel op basis van de

Eurobarometer in 2001 komt Nederland als iets actiever naar voren. Waar in Nederland 32% van de ondervraagden aangaf geen boek te hebben gelezen in het voorafgaande jaar, betrof dit in België 53%.

3. Methode

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden maken we gebruik van gegevens die in de periode juni-september 2005 zijn verzameld onder Nederlandse en Vlaamse boekenlezers en boekbemiddelaars. Deze dataverzameling is uitgevoerd door onderzoekers van de Erasmus Universiteit Rotterdam (Vakgroep Kunst- en Cultuurwetenschappen) en de Universiteit van Antwerpen (Faculteit Letteren) in opdracht van de Nederlandse Taalunie. Kern van het onderzoek vormden twee internetenquêtes: een voor ‘gewone’ boekenlezers en een voor personen die zich beroepshalve met boeken en/of literatuur bezighouden. Zowel de vragenlijst voor lezers als die voor bemiddelaars was identiek voor Nederland en Vlaanderen, waardoor een vergelijking tussen beide landen mogelijk is. Beide vragenlijsten omvatten een groot aantal, veelal identiek geformuleerde vragen over leesgewoonten, informatiebehoeften en mediagebruik. De werving van respondenten vond tegelijkertijd op beide locaties plaats, zo veel mogelijk volgens dezelfde procedure. Hieronder volgt een korte uiteenzetting van de onderzoeksopzet.⁹

Boekenlezers

De boekenlezers in het onderzoek zijn benaderd via de verschillende kanalen die zij gebruiken om boeken of informatie over boeken te verwerven. Op deze wijze hebben wij tevens verschillende typen lezers bereikt, te weten boekhandelbezoekers, (openbare) bibliotheekgebruikers, bezoekers van literaire websites en krantenlezers. De werving van respondenten vond dan ook plaats in boekhandels en bibliotheken, en via oproepen op literaire websites en in de krant. Uit praktisch oogpunt is zowel voor Nederland als Vlaanderen vooral vanuit Rotterdam respectievelijk Antwerpen gewerkt. Een klein deel van de respondenten werd op locatie (boekhandel, bibliotheek) mondeling de vragenlijst afgenomen; het grootste deel van de respondenten kreeg het internetadres van de enquête mee met het verzoek deze thuis in te vullen.

Tabel 1: Overzicht benaderingswijze en respons boekenlezers

	Nederland	Vlaanderen	Totaal
Boekhandel	15%	19%	17%
Bibliotheek	21%	11%	16%
Krant – print	13%	12%	12%
- internet	1%	13%	7%
Internetsite – diverse sites	12%	8%	10%
- nieuwsbrief	39%	38%	38%
Totaal aantal respondenten	828	917	1745

In totaal hebben 912 Nederlanders en 1815 Vlamingen een enquête ingevuld. De oververtegenwoordiging van Vlaamse boekenlezers is terug te voeren op de populariteit van de elektronische nieuwsbrief van de Vlaamse boekensite ‘boek.be’ waarin we een oproep hadden geplaatst. Om tot een evenwichtiger verdeling van de steekproef te komen hebben we voor dit artikel ongeveer tweederde van deze respondenten buiten beschouwing gelaten. Personen die aangaven geen Nederlander of Vlaming (Belg) te zijn en mensen die langs andere kanalen dan de bovengenoemde respondeerden (bv. persoonlijk contact met medewerkers Taalunie) zijn eveneens uit het bestand gehouden.

Onze analyses hebben betrekking op 828 Nederlandse en 917 Vlaamse boekenlezers. Hiervan is ongeveer een vijfde benaderd via de boekhandel, nog eens een vijfde via een bibliotheek, zo’n twaalf procent via een krant (plus zeven procent via een interneteditie van een krant), bijna veertig procent via een elektronische nieuwsbrief van boek.be of onzetaal.nl, en bijna tien procent via een andere literaire website (zie Tabel 1).

Bemiddelaars

De bemiddelaars zijn benaderd via de instellingen en bedrijven waarvoor zij binnen het literaire veld werkzaam zijn. Bij de steekproeftrekking hebben we ons beperkt tot organisaties die relatief dicht bij de ‘gewone’ boekenlezers functioneren in het veld: uitgeverijen, boekhandels, bibliotheken, kranten, tijdschriften, literaire websites en organisatoren van literaire evenementen. De benaderde medewerkers betroffen zoveel mogelijk personen die in de dagelijkse werkzaamheden te maken hebben met de smaak van het publiek (bv. redacteuren, inkopers, publiciteits/marketingmedewerkers). Onder wijd verspreide instellingen als boekhandels en bibliotheken zijn selecties gemaakt in het benaderen van respondenten; bij de overige instellingen is geprobeerd zoveel mogelijk personen tot medewerking te bewegen. In totaal hebben 226 bemiddelaars een enquête ingevuld, 124 uit Nederland en 102 uit Vlaanderen. In tabel 2 is te zien hoe ze verdeeld zijn over de diverse typen instellingen.

Tabel 2: Aantal bemiddelaars verdeeld naar type organisatie en herkomst^a

	Nederland	Vlaanderen
Uitgeverij	23	11
Boekhandel	21	24
Internetboekhandel	2	0
Bibliotheek	47	42
Krant	4	2
Tijdschrift	7	5
Website	6	4
Literair evenement	9	10
Anders	5	4
Totaal	124	102

^a In absolute aantallen

4. Resultaten consumenten

Gebruik van informatiebronnen

De media vormen voor veel boekenlezers een belangrijke bron om inzicht te krijgen in het boekenaanbod.¹⁰ In de enquête is aan boekenlezers langs verschillende wegen gevraagd naar hun mediagebruik bij het zoeken naar informatie over boeken, schrijvers en literatuur. Ten eerste is hen gevraagd hoe vaak ze uitlopende typen dagbladen hiervoor gebruiken.¹¹ Dagbladen zijn onderscheiden in landelijke populaire kranten, landelijke kwaliteitskranten en regionale kranten, zowel voor Nederland als voor Vlaanderen. Voor elk type krant werden per land een of meer voorbeelden gegeven. Zo was *De Telegraaf* een voorbeeld van een Nederlandse landelijke populaire krant en *Het Laatste Nieuws* van een Vlaamse landelijke populaire krant. Voor alle zes krantentypen konden respondenten aangeven hoe vaak ze deze gebruikten om zich te informeren over boeken en schrijvers.¹²

Tabel 3: Herkomst gebruikte kranten als bron van informatie over boeken en schrijvers (N=1400)

	Nederland	Vlaanderen	Nederland	Vlaanderen
	Percentage min. 1x pj		Gemiddelde mate van gebruik	
Nederlandse populaire krant	19%	2%	0,4 ***	0
Nederlandse kwaliteitskrant	76%	8%	2,4 ***	0,2
Nederlandse regionale krant	33%	0,5%	0,8 ***	0
Vlaamse populaire krant	1%	24%	0	0,6 ***
Vlaamse kwaliteitskrant	8%	66%	0,1	1,9 ***
Vlaamse regionale krant	2%	25%	0	0,9 ***

Gemiddeldes op een schaal van 0-4 (Gecontroleerd voor geslacht, opleiding en leesfrequentie boeken).

Anova: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen

Landelijke kwaliteitskranten (bv. *NRC Handelsblad*, *De Standaard*) blijken veruit het vaakst gebruikt worden door boekenlezers, zowel in Nederland als in Vlaanderen. Uitwisseling vindt echter slechts in geringe mate plaats: van de Nederlandse boekenlezers leest 76% minimaal één keer per jaar een Nederlandse kwaliteitskrant om zich over boeken te informeren, en slechts 8% een Vlaamse kwaliteitskrant. Omgekeerd gebruikt 66% van de Vlaamse boekenlezers op jaarbasis een Vlaamse kwaliteitskrant en eveneens 8% een Nederlandse kwaliteitskrant. Populaire en regionale kranten van over de grens worden nog minder vaak gebruikt als informatiebron.

Tabel 4: Herkomst gebruikte websites als bron van informatie over boeken en schrijvers^a (N=1570)

	Nederland	Vlaanderen	Nederland	Vlaanderen
	percentage min. 1 website		gemiddelde aantal sites	
Alg. websites boeken etc.				
Nederlands	39%	27%	0,6 ***	0,4
Vlaams	10%	67%	0,1	1,2 ***
Startpagina's boeken etc.				
Nederlands	33%	12%	0,5 ***	0,2
Vlaams	3%	20%	0	0,3 ***

^a 5 Nederlandse en 5 Vlaamse websites voorgelegd; 3 Nederlandse en 3 Vlaamse startpagina's voorgelegd. Gemiddeldes websites op een schaal van 0-5, startpagina's 0-3. (Gecontroleerd voor geslacht, opleiding en leesfrequentie boeken).

Anova: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Naar het gebruik van websites over boeken is op twee manieren gevraagd. Ten eerste kregen alle respondenten vijf Nederlandse en vijf Vlaamse boekenwebsites, plus drie Nederlandse en drie Vlaamse startpagina's op het gebied van boeken of schrijvers voorgelegd¹³ met de vraag welke hiervan zij wel eens bezoeken. Opnieuw blijken boekenlezers vooral 'eigen' sites te raadplegen. Het percentage Nederlanders dat tenminste één Vlaamse website bezoekt bedraagt 10% (tegen 39% Nederlandse sites) en tenminste één Vlaamse startpagina 3% (tegenover 33% Nederlandse pagina's). Vlaamse boekenlezers bezoeken frequenter sites (27%) of startpagina's (12%) van over de grens, maar gaan nog altijd aanzienlijk vaker naar eigen sites (67%) of startpagina's (20%).

Tabel 5: Herkomst best bezochte sites (zelf genoemde sites)^a

	Nederland	Vlaanderen
	percentage	
Website 1 (N=894)		
Nederlands	52% ***	12%
Vlaams	5%	65% ***
Website 2 (N=693)		
Nederlands	55% ***	6%
Vlaams	17%	56% ***

^a Zelf genoemd op vraag: "Welke 2 websites bezoekt U het vaakst?"

Chi-kwadraat toets: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Ten tweede is aan alle respondenten gevraagd de twee websites (over boeken, literatuur en schrijvers) te noemen die ze het vaakst bezoeken. Van al deze sites hebben de onderzoekers de herkomst gecodeerd: Nederland (.nl), België/Vlaanderen (.be) of anders (buitenlandse sites of commerciële sites gericht op beide landen, zoals bol.com). Opnieuw is geanalyseerd hoe vaak boekenlezers zich informeren bij hun Zuiderburen respectievelijk Noorderburen. De meest bezochte site is voor 5% van de Nederlanders een Vlaamse site (voor 52% een Nederlandse) en voor 12% van de Vlamingen een Nederlandse (voor 65% een Vlaamse).

Analyse van de op een na best bezochte site geeft soortgelijke resultaten te zien. Nu zoeken 17% van de Nederlanders en 6% van de Vlamingen het over de grens (tegenover 55% en 56% in eigen land).

Lezen van boeken

In welke mate lezen Nederlanders en Vlamingen elkaars literatuur? Het rechtstreeks vragen naar het lezen van Nederlandse of Vlaamse boeken werd als te moeilijk ingeschat, omdat niet iedereen de herkomst van gelezen boeken zal weten. Aan de respondenten is daarom gevraagd de twee laatste gelezen boeken (titel en auteur) te noemen, die naderhand door de onderzoekers zijn gecodeerd op de herkomst van de auteur (Nederland, Vlaanderen, of buitenland).¹⁴ Meer dan 90% van de respondenten noemde tenminste één titel.

Tabel 6: Herkomst twee laatst gelezen boeken^a

	Nederland	Vlaanderen
	percentage	
Boek 1 (N=1576)		
Nederlands	29% ***	7%
Vlaams	3%	14% ***
Vertaald	68%	79%
Boek 2 (N=1554)		
Nederlands	33% ***	11%
Vlaams	2%	17% ***
Vertaald	65%	72%

^a Vraag luidde: "Wat zijn de laatste 2 boeken die u heeft gelezen?"

Chi-kwadraat toets: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Een opmerkelijk resultaat is dat een meerderheid van zowel de Nederlandse (bijna twee derde) als de Vlaamse lezers (driekwart) vertaalde boeken noemt. De groep die wel oorspronkelijk Nederlandstalige werken leest, selecteert voornamelijk uit eigen land. De twee laatste gelezen boeken betreffen onder Nederlanders slechts in 3% en 2% van de gevallen een Vlaams werk. Andersom blijkt van de Vlamingen 7% en 11% een Nederlandse auteur gelezen te hebben. Tabel 7 geeft een overzicht van de meeste genoemde auteurs door Nederlandse en Vlaamse lezers.

Tabel 7: Herkomst auteur laatste gelezen boeken, voor Nederlandse en Vlaamse lezers

Top 10 Nederlandse auteurs		Top 10 Vlaamse auteurs	
Nederlandse lezers	Vlaamse lezers	Vlaamse lezers	Nederlandse lezers
1. Mak (21)	1. Mulisch (10)	1. Aspe (36)	1. Verbeke (5)
2. Haasse (14)	2. Grunberg (8)	2. Geeraerts (16)	Elsschot (5)
3. Grunberg (12)	3. Mak (6)	3. Deflo (15)	3. Hemmerechts (4)
4. Hermans (11)	4. Enquist (5)	4. Spaey (9)	4. Huet, Leen (3)
Vd Zijl (11)	5. Rosenboom (4)	5. Mendes (8)	5. Claus (2)
6. Siebelink (10)	Japin (4)	6. Brusselmans (7)	v. Ostaijen (2)
Rosenboom (10)	Westerman (4)	7. Hemmerechts (6)	Aspe (2)
8. Nooteboom (9)	6. o.a. Reve, Wang,	Verbeke (6)	Lampo (2)
Giphart (9)	Appel, Bernlef,	Berkhof (6)	v. Istendael (2)
Japin (9)	Noordervliet (3)	10. Moeyaert (5)	
		Verhelst (5)	

Tussen haakjes het aantal personen dat de betreffende auteur noemde

Afgezien van de succesvolle Vlaamse thrillerauteur, Pieter Aspe, blijken Nederlandse lezers recentelijk vooral Vlaamse auteurs te hebben gelezen van wie het werk geheel of voor een belangrijk deel door Nederlandse uitgeverij is uitgebracht.¹⁵ Vooral uitgeverij Atlas vormt voor jongere generaties Vlaamse auteurs een belangrijke brug naar de Nederlandse lezers. Omgekeerd bevinden zich onder de favoriete Nederlandse auteurs van de Vlaamse lezers geen auteurs van wie het werk (primair) door Vlaamse uitgeverijen worden uitgebracht.

5.Resultaten bemiddelaars

Gebruik van informatiebronnen

Bemiddelaars zijn dezelfde vragen voorgelegd over mediagebruik en leesgedrag als de boekenlezers. Zij blijken aanzienlijk vaker dagbladen te gebruiken om informatie over boeken, schrijvers of literatuur te vinden dan boekenlezers. Ook bij hen zijn kranten uit eigen land echter favoriet. Van de Nederlandse bemiddelaars gebruikt 19% minimaal een keer per jaar een Vlaamse kwaliteitskrant als literaire informatiebron, terwijl 32% van de Vlaamse bemiddelaars hiervoor wel eens een Nederlandse kwaliteitskrant ter hand pakt. Eigen kranten kennen echter gebruikspercentages van 93% (Nederland) en 88% (Vlaanderen). Ook hier worden populaire en regionale kranten van over de grens nauwelijks gebruikt.

Tabel 8: Mate van gebruik van kranten als bron van informatie over boeken en schrijvers^a (N=193)

	Nederland	Vlaanderen	Nederland	Vlaanderen
	Percentage min. 1x pj		Gemiddelde mate van gebruik	
Nederlandse populaire krant	43%	7%	1,0 ***	0,1
Nederlandse kwaliteitskrant	93%	32%	3,2 ***	0,7
Nederlandse regionale krant	68%	2%	2,0 ***	0,1
Vlaamse populaire krant	2%	30%	0,1	0,6 ***
Vlaamse kwaliteitskrant	19%	88%	0,5	3,0 ***
Vlaamse regionale krant	5%	35%	0,1	0,8 ***

^a Gemiddeldes op een schaal van 0-4 (Gecontroleerd voor geslacht, opleiding en leesfrequentie boeken). Anova: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Net als bij de lezers analyseren we ook voor de bemiddelaars de vraag naar hun gebruik van algemene websites over boeken. De vraag naar startpagina's hebben we echter vervangen voor een vraag over hun gebruik van websites van brancheorganisaties, omdat bemiddelaars beroepshalve waarschijnlijk ook behoefte hebben aan informatie over ontwikkelingen in de bredere literaire wereld. Voor elk land zijn vier soortgelijke sites geselecteerd.¹⁶

Tabel 9: Herkomst gebruikte websites als bron van informatie over boeken en schrijvers^a (N=208)

	Nederland	Vlaanderen	Nederland	Vlaanderen
	percentage min. 1 website		gemiddelde aantal	
Alg. websites boeken etc.				
Nederlands	76%	49%	1,8 ***	1,0
Vlaams	18%	96%	0,2	2,5 ***
Websites brancheorganisaties				
Nederlands	81%	29%	1,8 ***	0,5
Vlaams	15%	72%	0,2	1,6 ***

^a 5 Nederlandse en 5 Vlaamse algemene boekwebsites voorgelegd; Per land 4 websites brancheorganisaties (letterkundig museum/letterenhuis; KB; Stichting Lezen; Fonds voor de Letteren). Gemiddeldes websites op een schaal van 0-5, startpagina's 0-4. (Gecontroleerd voor geslacht, opleiding en leesfrequentie boeken). Anova: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Van de Nederlandse bemiddelaars bezoekt 18% wel eens een van de Vlaamse algemene websites (tegenover 76% Nederlandse sites). Vlaamse websites van brancheorganisaties worden door Nederlandse bemiddelaars nog minder bezocht (15%). Bijna de helft van de Vlaamse bemiddelaars bezoekt wel eens een Nederlandse algemene website (49%). Deze groep maakt sowieso veel gebruik van algemene sites, want bijna iedereen (96%) zegt wel eens een van de vijf genoemde Vlaamse sites te bezoeken. Het bezoeken van websites van brancheorganisaties kende onder Vlamingen een verhouding van 29% Nederlandse sites en 72% Vlaamse sites.

Bemiddelaars is net als lezers gevraagd de twee meest bezochte websites te noemen, waarna de herkomst van deze sites is gecodeerd. De meest bezochte site is slechts voor 2% van de Nederlanders een Vlaamse site. Vlamingen noemen iets vaker een Nederlandse site (12%). De op een na best bezochte site is voor Nederlanders geen enkele keer een Vlaamse, voor Vlamingen in 14% van de gevallen een Nederlandse. De sites van eigen bodem worden genoemd door 64% tot 80% van de respondenten.

Tabel 10: Herkomst best bezochte sites (zelf genoemde sites)^a

	Nederland	Vlaanderen
	percentage	
Website 1 (N=172)		
Nederlands	72% ***	12%
Vlaams	2%	80% ***
Website 2 (N=163)		
Nederlands	78% ***	14%
Vlaams	0%	64% ***

^a Zelf genoemd op vraag: “Welke 2 websites bezoekt U het vaakst?”

Chi-kwadraat toets: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Lezen van boeken

Tot slot zijn ook de twee laatst gelezen boeken van de bemiddelaars gecodeerd naar hun herkomst.

Tabel 11: Herkomst twee laatst gelezen boeken^a

	Nederland	Vlaanderen
	percentage	
Boek 1 (N=221)		
Nederlands	37% ***	16%
Vlaams	6%	12% ***
Vertaald	57%	72%
Boek 2 (N=218)		
Nederlands	42% ***	11%
Vlaams	4%	18% ***
Vertaald	54%	71%

^a Vraag luidde: “Wat zijn de laatste 2 boeken die u heeft gelezen?”

Chi-kwadraat toets: *** significant ($p < .001$) verschil tussen beide landen.

Evenals de lezers tonen veel bemiddelaars een voorkeur voor vertaalde boeken (ongeveer 55% van de Nederlanders en 70% van de Vlamingen). Boeken in de eigen taal betreffen bij Nederlanders vaak Nederlandse boeken (37% en 42% tegenover 6% en 4% Vlaamse boeken). Vlaamse bemiddelaars kijken vaker over de grens: van hen noemt 16% en 11% een Nederlands boek, tegenover 12% en 18% Vlaamse boeken. Omdat het aantal ondervraagde bemiddelaars een stuk lager ligt dan bij de boekenlezers, zijn er minder goed patronen aanwijsbaar in welke auteurs gelezen worden.

Tabel 12: Herkomst auteur laatst gelezen boeken, voor Nederlandse en Vlaamse bemiddelaars

Top 5 Nederlandse auteurs		Top 5 Vlaamse auteurs	
Nederlandse bemiddelaars	Vlaamse bemiddelaars	Vlaamse bemiddelaars	Nederlandse bemiddelaars
1. Enquist (6)	1. Japin (2)	1. Naegels (3)	1. Hemmerechts (2)
2. Wieringa (4)	vd Zijl (2)	2. Spaey (2)	Verbeke (2)
3. vd Zijl (3)	2. o.a. Haasse,	Moeyaert (2)	3. o.a. Verhelst,
Glastra v Loon(3)	Mulisch, Enquist,	3. o.a. Claus, Aspe,	Spaey, v Paemel,
	Bouazza (1)	Brusselmans,	Buyse (1)
		Verbeke, Mortier,	
		Hemmerechts (1)	

Tussen haakjes het aantal personen dat de betreffende auteur noemde

6.Samenvatting

De resultaten van ons onderzoek laten zich samenvatten in twee hoofdconclusies. Ten eerste blijken zowel Nederlanders als Vlamingen weinig over de grens heen te kijken. Zowel de media die ze gebruiken bij het zoeken naar informatie over boeken, als de boeken die ze lezen, zijn doorgaans afkomstig uit eigen land.

Ten tweede gelden deze patronen zowel voor ‘gewone’ lezers als bemiddelaars. Wel lijken bemiddelaars iets vaker over de grens te kijken dan lezers. Bij het zoeken naar informatie gebruiken bemiddelaars doorgaans wat vaker media uit het andere land dan lezers. En ze lezen wat vaker boeken van over de grens. Deze uitkomsten duiden erop dat, ondanks de gedeelde taal, de literaire velden van Nederland en Vlaanderen in de praktijk vrij ver uit elkaar liggen en literatuur uit het ene veld niet eenvoudig de oversteek naar het andere veld maakt.

Literatuur

Leemans 1994 – H. Leemans, *Het veelvormige boek. Informatiegebruik bij de aankoop van een hedonistisch produkt.* Delft, 1994.

Kelderman e.a. 2002 – S. Kelderman & S. Janssen, *Informatiegebruik door lezers.* Stichting Lezen reeks 4. Delft, 2002.

Noomen, I. e.a. 2006a – I. Noomen, M. Verboord & S. Janssen, *Het informatieaanbod in de literaire wereld van Nederland en Vlaanderen. Een inventarisatie van relevante actoren en bronnen in de informatievoorziening over boeken en lezen in opdracht van de Nederlandse Taalunie.* Rotterdam, 2006a.

Noomen, I. e.a. 2006b – I. Noomen, M. Verboord & S. Janssen, *Informatie-uitwisseling in de literaire wereld van Nederland en Vlaanderen. Een onderzoek onder boekprofessionals en boekenlezers in opdracht van de Nederlandse Taalunie.* Rotterdam, 2006b.

Noomen, I. e.a. 2007 – I. Noomen, M. Verboord, S. Janssen & W. de Bruin, *Informatie over boeken, schrijvers en lezen in Nederland, Vlaanderen en Suriname. Een onderzoek naar beschikbaarheid en gebruik van literaire informatie.* Den Haag, 2007.

Rees, K. van e.a. 2006 – K. van Rees, S. Janssen & M. Verboord, ‘Classificatie in het culturele en literaire veld 1975-2000. Diversificatie en nivellering van grenzen tussen culturele genres’, in: G.J. Dorleijn en C.J. van Rees (red.), *De productie van literatuur. Het literaire veld in Nederland 1800-2000.* Nijmegen, 2006, 239-283.

Verboord 2004 – M. Verboord, ‘Auteursclassificaties in literatuurmethoden Nederlands 1968-2000’, in: *Nederlandse Letterkunde*, 9 (2004), 380-403.

Verdaasdonk 1989 – H. Verdaasdonk, *De vluchtigheid van literatuur. Het verwerven van boeken als vorm van cultureel gedrag*. Amsterdam, 1989.

* Marc Verboord en Susanne Janssen zijn beiden verbonden aan de afdelingen Kunst- en Cultuurwetenschappen en Media van de Erasmus Universiteit Rotterdam, respectievelijk als postdoc onderzoeker en hoogleraar.

¹ Van Rees, Janssen & Verboord, *Classificatie*, 239-242.

² Zie voor schoolboeken Verboord, *Auteursclassificaties*, 393.

³ Verdaasdonk, *Vluchtigheid*, 23, 27; Kelderman & Janssen, *Informatiegebruik*, 15-18 .

⁴ Noomen, et al., *Informatie over boeken*, 13-16.

⁵ Ibid, 30-32.

⁶ Noomen, Verboord & Janssen, *Informatie-aanbod literaire wereld*, 19-20, 24.

⁷ Noomen, Verboord & Janssen, *Informatie-aanbod literaire wereld*, 16, 25.

⁸ Tot 2001 ‘Vereniging ter bevordering van het Vlaamse boekwezen’ geheten.

⁹ Voor meer details wordt verwezen naar Noomen, Verboord & Janssen, *Informatie-uitwisseling*, 14-20.

¹⁰ Zie o.a. Leemans, *Veelvormige boek*, 36-37

¹¹ Hierbij is expliciet aangegeven dat het zowel kon gaan om op de hoogte te blijven als om specifieke zaken op te zoeken.

¹² Omdat niet alle respondenten alle vragen hebben beantwoord, kan de N variëren.

¹³ De Nederlandse websites waren: leesplein.nl, boekweb.nl, literatuurplein.nl, boekbalie.nl en crimezone.nl. De Vlaamse websites waren: boek.be, boekenforum.be, bib.vlaanderen.be, boekenbank.be en misdaadauteurs.be. De startpagina's betroffen: boeken.pagina.nl, kinderboeken.pagina.nl, literatuur.pagina.nl (Nederland), boeken.start.be, jeugdboeken.start.be en literatuur.start.be (Vlaanderen).

¹⁴ Boeken voor werk (bv. computers, management), gezondheid (bv. new age) of hobby-achtige boeken (bv. Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus) zijn buiten beschouwing gelaten.

¹⁵ Annelies Verbeke (g. 1971, De Geus); Willem Elsschot (1882-1960, Atheneum, Polak & Van Gennep/Querido); Kristien Hemmerechts (g. 1955, Atlas); Leen Huet (g. 1966, Atlas); Hugo Claus (g. 1929, Bezige Bij); Hubert Lampo (1920-2006, Meulenhoff); Geert van Istendael (g. 1947, Atlas). Paul van Ostaijen (1896-1928, Bert Bakker).

¹⁶ Deze betreffen de sites van de Koninklijke Bibliotheek, Stichting Lezen en het Fonds voor de Letteren (alledrie voor zowel Nederland als België), alsmede het Letterkundig Museum (Nederland) met als Vlaamse tegenhanger het AMVC Letterenhuis te Antwerpen.